

## FASÎH'İN YAYINLANMAMIŞ TÜRKÇE RUBÂİLERİ

Doç. Dr. Ahmet İÇLİ\*

### Öz

Asıl adı Ahmed olan Fasîh Dede'nin Türkçe, Farsça ve Arapça şiirleri vardır. Sebki-Hindî üslubunun 17. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olan Fasîh Ahmed'in mesnevileri ve inşâ örnekleri arasında sayılan iki önemli eseri de bulunmaktadır. Hattat olan şairin, farklı şairlere ait divanları, gazelleri, kaside-leri, mesnevileri, rubâileri farklı zamanlarda istinsah ettiği de bilinmektedir. Bu metinlerin bazıları kendi hattıyla tertip ettiği mecmualarında bulunur. Bu mecmualarda Fasîh'in kendi şiirlerinin yanı sıra Fars ve Türk şairlere ait şiir-ler de bulunur. Ahmed Dede'nin yayınlanmış Türkçe Divanı, manzum mensur kanşık Gül ü Mül'ü ve Behişt-âbâd mesnevisinde bulunmayan Türkçe şiirleri de vardır. Mecmualar(ın)da görülen bu şiirlerden bir kısmı ise nazireleridir.

Bu makale, dönemin önemli şairleri arasında yer alan usta kalemin mecmualarda bulunan ve yayınlanmamış Türkçe rubâilerini kapsamaktadır.

**Anahtar kelimeler:** Fasîh, Divan, Mecmua, Yayınlanmamış Türkçe Şiirler, Rubâi.

### Abstract

#### Fasîh's Unpublished Turkish Rubâis

Fasîh Dede, whose principal name is Ahmed, wrote poems in Turkish, Persian and Arabic. Fasîh Ahmed, who is one of the most representative of Sebki-Hindî style in 17<sup>th</sup> Century, has got two important works among the examples of masnavi and build. The calligrapher poet is also known for copying divans, ghazals, qasidas, masnavis, rubais from different poets in different times. Some of these texts are also available in his own calligraphics corpuses. In these corpuses, Persian, Turkish and Fasîh's poems are also occurring. Ahmet Dede has also a published Turkish Diwan and some Turkish poems that were not included in his poetic and prosaic work Gül ü Mül and Behişt-âbâd masnavi.

\* Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, ahmeticli@ardahan.edu.tr

*This work focuses on the unpublished Turkish poems/rubâis of this important and master poet's that are available in his corpuses.*

**Keywords:** *Fasih, Divan, Corpus, Unpublished Turkish Poems, Rubâi.*

Yok bir suhan-âşnâ hüner-mend edîb  
 Hâkka ki ğarîb oldı suhan hâli ğarîb  
 Eş' arımuñ ey Faşih disem vâriddür  
 Ta' bîri de ma' nâsı gibi oldı ğarîb

## Giriş

17. yüzyıl şairleri arasında önemli bir yere sahip şairlerden birisi de İstanbullu Fasih Ahmed Dede'dir. Bazı mecmualarda kendisinden “*Fasih-i Rûmî*” olarak da bahsedilir. Onun Türkçe ve Farsça divanlarının yanı sıra Arapça şiirleri de mevcuttur. Ayrıca manzum ve mensur birçok eseri bulunmaktadır. Bunlardan Türkçe ve Farsça Divanı, Gül ü Mül'ü, Ruz u Şeb'i ve Tenbâkû-nâme'si yayınlanmıştır.

Bir mevlevî dedesi olmanın yanı sıra, *ressam, müzisyen ve hattat* olan şairin eserlerinde, edebiyatta benimsediği üsluba dair önemli ipuçları vardır.

Divanında kendinden önceki Türk ve İranlı şairlere nazireler yazmış olması, Gül ü Mül'ünde özelde Sebk-i Hindî üslubuyla eserler veren (Türk-Fars) şairlerin şiirlerinden alıntılar yapması, birçok şairin hikemi ve Sebk-i Hindî felsefesine uygun yazmış olduğu gazel, rubâi ve diğer manzum eserlerine *mecmualarında* yer vermesi, Fasih'in etkilendiği ve benimsediği edebî gelenek yelpazesinin genişliği hakkında önemli bilgiler vermektedir. Çünkü mecmualar, “*şairin şiir meşkinde takip ettiği yolu ve beğendiği ustalara ait ipuçlarını verir. Aynı zamanda şairin yolundan gitmiş ve edebî kişiliğini oluştururken kendisinden yararlanmış isimlere ait malzemeler de sunar.*”<sup>1</sup>

*Rûz u Şeb* isimli manzum ve mensur karışık eserinde varlık felsefesi, insanlığın tabiatı farklı pencerelerden yorumlaması adına önemli mesajlar bulunmaktadır. Varlığın karşılaştırılabilir özelliği, her bireyin farklı bir âlem oluşu ve varlığın bireysel yorumlarının yapılabileceği hakkında geniş ve derin mantık ve felsefe bilgisi gerektiren birçok konuya temas edilen eserde Fasih'in nesir alanındaki ustalığı ayrıca görülür.

*Tenbâkû-nâme* ise, tamamen yeni mazmun ve yeni imge arayışının esere dönüşmüş halidir. Hacmi küçük fakat işlevi büyük olan eser, Türk edebiyatında bugüne kadar varlığı bilinen ilk “*tütûn-nâme*”dir.

Fasih Dede'nin eserlerinde kullandığı dil çok edibâne ve münşiyânedir. Söylediği sözler ve kullandığı kelimeler özenle seçilmiş ve dili/ifadeyi en güçlü şekilde belirten türdendir. Belagat ilmine de vakıf olan şairin farklı nazım şekilleriyle yazdığı şiirleri ve mensur eserlerinin elimizde bulunanların hepsi birer belagat ve inşâ nümunesidir.

<sup>1</sup> Yaşar Aydemir, “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume: 2/3, Summer, 2007, s. 123-137, s. 135.

Fikrî ve duygusal yoğunluğu olan şairlerin üslupları ve şairlik deneyimlerinin göstergelerinden biri olan rubâi yazma geleneği, klâsik Türk şiirinin her aşırında devam edegelmiştir. Şairler özlü, çarpıcı ve derin düşünceler barındıran hissiyatını rubâiler sayesinde dile getirmişlerdir.

Plastik ve yazın sanatlarına vakıf nadide şairlerden olan Fasîh'in de kendi aşırında ve kendinden önceki şairlere göre hiç de azımsanmayacak sayıda rubâi yazdığı bilinmektedir. Çalışmamız bu üretken/velûd şairin bugüne kadar yayınlanmamış Türkçe rubâilerinin yeni yazıya aktarılması ve kısa değerlendirmeye tabi tutulmaları ekseninde olacaktır.

### 1. Türk Şiirinde Rubâinin Yeri

Klâsik Türk Edebiyatı'nda yazılmış türlü/farklı konulardaki şiirlerin çeşitli formları/şekilleri/biçimleri vardır. Bunlar “nazım şekli/biçimi” olarak adlandırılır. Bu şekiller vasıtasıyla duygu, düşünce ve hayaller aktarılmış olur. Duyguların ifadesinde “az” ve “öz” tabirleri, duygu ve düşüncelerin yoğunluğuna da işaret eder. Bu durum, diğer bir ifade ile az sözle çok şey aktarmak olarak açıklanabilir.

Divan edebiyatında ince duyuş ve hayallerin, nükteli buluşların ve fikirlerin aktarılmasında tercih edilen uygun ifade şekillerinden birisi de kelime kadrosunun az olduğu şekillerdir. Nazım birimi beyit olan divan şiirinde, bu türden aktarımlar “dü-beyt”lerle yapılır.<sup>2</sup>

Klâsik edebiyat nazım şekilleri arasında “dü-beyt” olarak bilinen form/biçim için Arapça “Rubâi” ve “terâne” kavramları da kullanılır. Bazı edebiyat kaynaklarında<sup>3</sup> bentlerden oluşan nazım şekilleri arasında, tek bentli nazım şekli olarak belirtilen rubâi, Saraç tarafından “dört mısralı nazım biçimleri”<sup>4</sup> arasında sayılmaktadır. Kurnaz'a göre ise rubâi<sup>5</sup>; ahreb veya ahrem kalıplarıyla yazılmış iki beyitlik bir gazeldir.

Rubâi'nin kafiye düzeni, klâsik “mani” tertibi olan “aaxa” şeklindedir. Hezec bahrinin “ahrem” ve “ahreb” olarak bilinen aruz kalıplarıyla yazılır. Bu kalıpların toplamı 24'tür. Ahreb ve Ahrem'in 12 kalıbından her birinin 4 dizede ayrı ayrı veyahut aynı kalıbın tüm mısralarda uygulandığı görülebilir.

Türk şiirinde ahenk endişesi ve neredeyse açık hecenin olmayışı gibi sebeplerden dolayı Ahrem kalıbının neredeyse hiç kullanılmadığı, kullanıldıysa da çok az olduğu bilgisi bulunur.<sup>6</sup>

<sup>2</sup> Konu bakımından “dü-beyt/rubâi” için bkz. Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s. 208; Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s. 78; M.A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi, Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkubbe, İstanbul, 2014, s. 94; E.J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi*, (Terc. Ali Çavuşoğlu), Cilt: 1-2, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 73; Cemal Kurnaz - Halil Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan-Edebiyat, Ankara, 2013, s. 156.

<sup>3</sup> Dilçin, *a.g.e.*, s. 207; İpekten, *a.g.e.*, s. 76.

<sup>4</sup> Saraç, *a.g.e.*, s. 93.

<sup>5</sup> Kurnaz-Çeltik, *a.g.e.*, s. 170.

<sup>6</sup> Geniş bilgi için bkz. Kurnaz-Çeltik, *a.g.e.*, s. 157; İpekten, *a.g.e.*, s. 77.

Türk şiirinde kullanılan Ahreb kalıpları ise şunlardır:<sup>7</sup>

1. Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilün Fâ ( -- v // v -- v // v --- // - )
2. Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ül ( \_ \_ v // v \_ \_ v // v \_ \_ v // v \_ )
3. Mef'ülü Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fâ ( \_ \_ v // v \_ v \_ // v \_ \_ \_ // \_ )
4. Mef'ülü Mefâ'ilün Mefâ'ilü Fe'ül ( \_ \_ v // v \_ v \_ // v \_ \_ v // v \_ )
5. Mef'ülü Mefâ'ilün Mefâ'ilü Fe'ül ( \_ \_ v // v \_ \_ \_ // v \_ \_ v // v \_ )
6. Mef'ülü Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fâ ( \_ \_ v // v \_ \_ \_ // v \_ \_ \_ // \_ )
7. Mef'ülü Mef'ülü Mefâ'ilün Fâ ( \_ \_ v // \_ \_ v // v \_ v \_ // \_ )
8. Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ulün Fâ ( \_ \_ v // v \_ \_ \_ // \_ \_ \_ // \_ )
9. Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Fe'ül ( \_ \_ v // v \_ \_ \_ // \_ \_ v // v \_ )
10. Mef'ülü Mef'ülü Mef'ülü Fe'ül ( \_ \_ v // \_ \_ v // \_ \_ v // v \_ )
11. Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilün Fâ ( \_ \_ v // v \_ v v // v \_ \_ \_ // \_ )
12. Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ül ( \_ \_ v // v \_ v v // v \_ \_ \_ // v \_ )

Dü-beyt/Rubâi, Türk, Fars ve Arap edebiyatı ortak kullanımlarındandır. Dört dizesi aynı kafiyeden olanlarına *musarrâ rubâi* adı verilmektedir. Rubailerde şairlerin mahlaslarına yer vermediklerine dair görüşler olmakla birlikte Türk edebiyatında Fehim ve Haleti gibi şairlerin mahlas kullandığı bazı rubâileri bulunmaktadır.<sup>8</sup>

Kafiyeleniş itibariyle *xaxa* şeklindeki rubailerin varlığından da bahsedilmektedir. İpekten<sup>9</sup> bunların dört mısralık kıta olduğuna değinmekle birlikte bunları *rubâi* başlığında inceler. Kurnaz ise, bunların iki beyitlik kıta olduklarını savunur.<sup>10</sup>

Rubâilerin kafiyeleri cinaslı da olabilmektedir. Bu durum, rubainin güzel ve ahenkli söylenişinin görüntülerinden birisidir. Sadece *aaxa* şeklindeki kafiyeleniş bile ahenk açısından rubainin önemini belirtmeye yetmektedir.

Konu derinliği olan fikirlerin, duyguların ve hayallerin aktarılmasında en etkili anlatımlar arasında "*epigrama*"ların olduğu da bilinmektedir. Kurnaz, "*epigrama*" ve "*rubâi*" arasında şekil değil de konu bakımından ilgi kurulabileceğini ifade eder.<sup>11</sup>

Rubâiler konunun/fikirlerin; iyice derlenip toparlanması ve öz olarak kısaca ifade edilmesi temeline dayanır. Tüm duygu ve düşüncüyü dört mısraya sığdıran rubâi, genellikle düşünce ağırlıklıdır.<sup>12</sup> Rubailerdeki önemli hususlardan birisi de şair ve okuyucu iletişimidir. Rubâilerde "*önce şairin söyleyecek ve okuyucunun da dikkatini çekecek önemli bir fikri olması gerekir.*"<sup>13</sup>

<sup>7</sup> Ahreb kalıpları için (Dilçin, 2013, İpekten, 2014, Saraç, 2014, Gibb, 1999, Kurnaz vd. 2013 ve Ali Şir Nevai, *Mizanü'l-Evzân*, (Haz. Kemal Eraslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1993) eserlerindeki bilgiler esas alınmıştır.

<sup>8</sup> Dilçin, *a.g.e.*, s. 210; İpekten, *a.g.e.*, s. 77; Kurnaz-Çeltik, *a.g.e.*, s. 159.

<sup>9</sup> İpekten, *a.g.e.*, s. 76.

<sup>10</sup> Kurnaz-Çeltik, *a.g.e.*, s. 162. Kıtanın tanımı için bkz. Kurnaz-Çeltik, *a.g.e.*, s. 156 ve s. 381; Dilçin, *a.g.e.*, s. 202; İpekten, *a.g.e.*, s. 53; Saraç, *a.g.e.*, s. 73.

<sup>11</sup> Kurnaz-Çeltik, *a.g.e.*, s. 156.

<sup>12</sup> Saraç, *a.g.e.*, s. 94.

<sup>13</sup> İpekten, *a.g.e.*, s. 78.

Felsefî ve hikemî konuları da ihtiva eden rubâiler genellikle, şairlerin duygu yoğunluğu ve derin felsefî tartışmalar yaşadığını da gösterir. Aynı durum, maniler için de geçerlidir. Bu türden anlatımlar halkların, toplumların/bireylerin duygularını (varlık algılarını) ifade etmede en kısa ve en özlü terennümlerdir. Mani ve rubâi arasındaki bir diğer benzerlik de aynı şekilde kafiyelemeleridir.

Rubâilerin işledikleri konu ve konunun sunuluşu da ayrıca önemlidir. Rubâi konu itibariyle çeşitlilik arz edebilir. Fakat “özlü ve nükteli bir biçimde ifade edilmesi gerekir.”<sup>14</sup> Konunun sunuluşu açısından ise Gibb rubâiyi şöyle tanıtır: “Şair, yeni ve beklenmedik bir fikir şimşeğiyle bir şey keşfetmiş gibidir ve bu keşfini yorum yapmadan, hüküm çıkarmadan dört mısra içerisinde sunarak hükmü, iyi bir rubâinin okunmasıyla ilk anda hâsıl olacak olan kısa bir şaşkınlık şokundan kurtulan okuyucunun mütalaasına bırakır.”<sup>15</sup>

## 2. Fasîh'in Rubâileri

Fars edebiyatında ilk rubâinin Rudegî tarafından yazıldığı tahmin edilmektedir. Elimizde Rudegî'ye ait 39 rubâi vardır.<sup>16</sup> Farsça söyleyen şairler arasında rubâileriyle meşhur Hayyâm'ın yanı sıra Mevlânâ'nın da rubâiyatı bulunmaktadır.<sup>17</sup> Türk Edebiyatı'nda da her şairin az da olsa rubâi yazdığı bilinmektedir. 17. yüzyıl şairlerinden Azmî-zâde Hâleti'nin bin civarında rubâisi vardır.<sup>18</sup> Hâleti'nin bir rubâiyat nüshası da Fasîh'in hatt-ı destiyedir.<sup>19</sup>

Türk Edebiyatı'nda Haleti dışında nicelik olarak kimin daha çok rubâi yazdığı konusunda kesin bilgi vermek güçtür. Fakat eldeki bilgiler ışığında Esrar Dede (145 rubâi) ve Nâbi'nin (218 rubâi) adı öne çıkmaktadır. Rubâilerinde mahlas kullanmasıyla ön plana çıkan Fehîm'in ise 56 rubâisi vardır.<sup>20</sup>

Sebk-i Hindî akımının 17. yüzyıldaki önemli bir temsilcisi olan Fasîh Ahmed'in hiç de azımsanmayacak sayıda rubâisi bulunmaktadır. Fasîh'in (26) yirmi altısı Behîşt-âbâd mesnevisinde, (160) yüz altmışı da divanında olmak üzere yüz seksen altı (186) Türkçe rubâisi vardır.<sup>21</sup>

<sup>14</sup> Gibb, *a.g.e.*, s. 73.

<sup>15</sup> Gibb, *a.g.e.*, s. 73. Rubâi'nin bu tanımı, son dönemlerde Türk Edebiyatı'nda yeni bir tür olarak beliren “küçürek öykü” tanımı ile eşleşmektedir. Geniş bilgi için bkz. Ahmet İçli, “Klasik Türk Edebiyatı'nda Küçürek Öykünün Görüntüsü”, *Karadeniz (21)*, Ankara, 2014, s. 67-78.

<sup>16</sup> Rudegî, *Divan*, (Ber-Esâs-ı Nüsha-i Said Nefisi), İntişârât-ı Nigâh, Tahran, 1373, s. 24 ve 117-125.

<sup>17</sup> Fars edebiyatında rubai hakkında bilgi için bkz. Mürsel Öztürk, “Rubâi”, *DİA*, Cilt: 35, Ankara, 2008, s. 176-177.

<sup>18</sup> Türk edebiyatında rubai ve şairleri hakkında geniş bilgi için bkz. Nurettin Albayrak, “Rubâi” (Türk Edebiyatı), *DİA*, Cilt: 35, Ankara, 2008, s. 177-178.

<sup>19</sup> Fasîh, *Mecmua*, Topkapı Sarayı Müzesi, Yazma Eser Kütüphanesi, Revan 1978, yk. 7b-33b.

<sup>20</sup> Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Divanı ve Metninin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 710.

<sup>21</sup> Mustafa Çıpan, *Fasîh Divanı, İnceleme-Tenkidli Metin*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 535-588). Çıpan'ın bu çalışması; Fasîh hakkında ulaşılabilecek tüm kaynakları da içermektedir. Behîşt-âbâd'daki rubailer için bkz. Hakan Sevindik, “Fasîh Ahmed Dede'nin Behîşt-Âbâd Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya, 2011, s. 110.

Fasih; devrinde Fehîm, Neşâti, Nedîm-i Kadîm gibi şairleri tanımış, bu yüzyıl şairlerinin şiirlerine nazireler yazmıştır. Kendisinden önce yaşamış olan birçok şaire, özellikle de Nâbî'ye yazmış olduğu nazireleri de bulunur.

Yukarıda da değinildiği gibi Fasih'in hatt-ı destiyle mecmuaları bulunmaktadır. Bu mecmualarında ona ait birçok şiir/manzume vardır. Bunlardan bir kısmı onun diğer eserlerinde ve divanında yayınlanmış şiirleridir. Fakat mecmualarda değişik nazım şekillerinde yazılmış metinler de söz konusudur. Mecmualardaki metinlerin büyük bir yekûnu da yayınlanmamıştır.<sup>22</sup> Bu mecmualarda Derviş Fasih'e ait olduğu belirtilen hatta bazılarında da mahlas olan rubâiler vardır. Bu mecmualarda tespit edilen 60 (altmış) adet yeni rubâi görülmektedir. Bunlar dışında çeşitli kütüphanelerde bulunan bazı mecmualarda da Fasih'e ait farklı nazım şekillerinde yazılan Türkçe ve Farsça şiirler ile ona ait mektuplar bulunmaktadır. Mektuplar başka bir çalışmanın konusu olup, bahse konu Türkçe şiirler, divanında da geçmektedir.

### 3. Tespit Edilen Rubâileri İçeren Mecmualar

Derviş Fasih'in kendi eğitimi, şairliği, edipliği, yetiştirdiği şairlere verdiği eğitim süresince yazdığı ve eğitim materyali olarak da kullandığı mecmuaları, tezkirelerin verdiği bilgilere göre en az üç adettir. Bunların her birisi müstakil olarak incelenmeyi, araştırılmayı ve gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen birçok değerli metni barındıran birer hazine değerindedir.

Fasih'in kendi eliyle yazdığı üç mecmuanın kendisinde olduğunu bildiren Sâlim,<sup>23</sup> tezkiresindeki Fasih'e ait alıntı kullanımları, (manzum parçaları) bu mecmualardan aldığını belirtmektedir.

Ahmed Fasih'in şiir mecmualarını, Müstakim-zâde de tanıtır. Müstakim-zâde "hatt-ı lafihiyle nice mecmû'aları"<sup>24</sup> ifadesiyle onun birden fazla kendi el yazısıyla yazdığı şiir mecmualarından bahsetmektedir. Bu çalışmamızda ise, içerisinde Fasih'in yayınlanmamış rubâilerini barındıran iki mecmua üzerinde durulacaktır.

#### 3.a. Nafız Paşa 1514 (N)

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nafız Paşa 1514'e kayıtlı mecmua, Fasih'in el yazısı ile mükemmel bir hurde-talik hattı örneğidir. 283 yaprak olan eser, bazı şairlere ait divanları, mesnevileri, müstakil gazel vb. beyitlerle bazı mısraları barındırır. Fasih'in Tenbâkû-nâmesi ve Gül ü Mül'ünü de içeren nüsha, hem bir antoloji hem de çeşitli eserlerin farklı nüshası bağlamında da değerlendirilebilir. Nedîm-i Kadîm'in divançesinin mükemmel bir hatla yazıldığı nüsha, Fasih'in bazı mektuplarını da

<sup>22</sup> Fasih'in bazı mecmualardaki gazelleri, Ahmet İçli tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Ahmet İçli, "Fasih'in Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri, Gazeller", *Belgü, Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 1, Bahar 2015, s. 49-73.

<sup>23</sup> Sâlim Efendi, *Tezkiretü's-Suara*, (Haz.: Adnan İnce), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 551.

<sup>24</sup> Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (Nşr.: İbnülemin Mahmud Kemal), Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, s. 644.

içermektedir. Ayrıca bu mecmuada Fasîh'in birçok şiire (kasideye) yaptığı şerhler de söz konusudur.

Tahirü'l-Mevlevî, Abdalbaki Efendi'ye ait yayınladığı “Manzume-i Mirâc”<sup>25</sup> isimli eserin önsözünde bu miraciyenin içinde bulunduğu Fasîh'in hatt-ı desti olan bu mecmuaya atfen şu bilgileri vermektedir: “Ketebe-i nefîse meyânında Fasîh Dede merhûmun bir mecmuası vardı ki hattının letâfet ve nefâseti ve muhteviyatının hüsn-i intihabıyla hakikaten âsâr-ı nâdiredendür.”<sup>26</sup>

Bu mecmuada geçen Gül ü Mül'ün istinsâh kaydındaki “nüvişte şod 97”<sup>27</sup> bilgisinden de anlaşılacağı üzere Mecmua en geç, H. 1097 yılında Fasîh tarafından Galata melevihanesindeki hücrelerinde yazılmıştır. H. 1097 yılı ise M. 1685/1686 yıllarına tekabül eder.<sup>28</sup>

Ayrıca mecmuada, Sâbir Parsâ'dan<sup>29</sup> ve İzzeti'den<sup>30</sup> “merhum” olarak bahsetmesi mecmuadaki birçok şiirin Sâbir'den ve İzzeti'den sonra kaleme alındığına delâlet eder. Sâbir Efendi'nin H. 1090/M. 1679-1680'de<sup>31</sup>, İzzeti'nin de H. 1092'de<sup>32</sup> vefat etmiş olması söz konusu mecmuadaki yayınlanmamış Türkçe şiirlerin en geç H. 1092'den sonra yazıldığına işaret eder. Divan nüshalarında olmayan şiirlerin mecmualarda bulunmasının birçok sebebi vardır. “Şair, divanını tertip ettikten sonra şiir yazmış, yazdığı bu şiir tertip ettiği divan nüshasına girmemiş olabilir. Ömrü vefa etmediği ya da başka sebeplerle tekrar tertibe girişemediği için bu şiir dışarıda kalmıştır.”<sup>33</sup> Bu durumda Fasîh'in bu mecmuaya divanlarını tertip ettikten sonra da yeni şiirlerini eklediği çok açık ve kesin bir yargıdır.

Fasîh'in divan nüshalarında olmayan birçok Türkçe ve Farsça gazeli ve rubâisini barındıran mecmuada incelemeye esas rubâilerden 18 tanesi bulunmaktadır. Bu metinler, mecmuanın 58b-60b yaprakları arasında geçmektedir.

### 3.b. Özege ASL 555 (Ö)

Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Yazma Eser Kütüphanesi Ağâh Sırrı Levend Yazmaları 555'e kayıtlı mecmua, Fasîh'in el yazısı ile yazdığı önemli bir kaynaktır. Levend'in gördüğü, incelediği ve hakkında geniş değerlendirmelerde bulunduğu bu mecmuada başta iki, son da bir yaprak boş bırakılmıştır. Tüm mecmua, 147 yapraktır. Mecmuanın hiçbir yerinde yaprak veya sayfa numaralarını belirten bir işaretleme yoktur. Mecmua Levend'in belirttiği gibi, tam anlamıyla bir hazinedir.<sup>34</sup>

<sup>25</sup> Sırrı Abdalbaki Dede, *Manzume-i Mirac*, (Nşr. Tahirü'l-Mevlevî), Asır Matbaası, İstanbul, 1317, Fasîh'in hattıyla yazılan bu manzume, mecmuada yaprak 41b-56a arasındadır.

<sup>26</sup> Bkz. *Tahirü'l-Mevlevî Mukaddimesi*, Sırrı Abdalbaki Dede, 1317, s. 3. Ayrıca; N, yk. 147b'de Türkçe şiirlerden birisi için geçen “Li-muḥarriri'l-ḥaḳîr Dervîş Faşîh” bilgisi de önemlidir. “Sana” redifli gazeli için bkz. Çıpan, *a.g.e.*, s. 262.

<sup>27</sup> Bkz. N. yk. 279b.

<sup>28</sup> Mecmua hakkında geniş bilgi için bkz. İçli, *a.g.e.*, s. 259-261.

<sup>29</sup> Bkz. N. yk. 184b.

<sup>30</sup> Bkz. N. yk. 153b.

<sup>31</sup> Bkz. Kazım Yoldaş, *Sâbir Parsâ Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, s. XIII.

<sup>32</sup> Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Cilt: 2, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1333, s. 480.

<sup>33</sup> Aydemir, *a.g.e.*, s. 132.

<sup>34</sup> Ağah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 175.

Fasih'in Farsça Divanı'nın bir nüshası da bu mecmuanın 15b-27b yaprakları arasındadır. Müellife ait birçok Farsça ve Türkçe şiirin yanı sıra divanında geçmeyen kıta, rubai ve gazeller de bu mecmuada görülür.

Mecmuanın kapaktan sonra gelen ilk yaprağında "Mecmua be-ḥaṭṭ-ı Faşih Dede ve ğayrihim" ibaresi geçmektedir. Gerçekten de mecmuada üç farklı yazı kullanılmıştır. Bunlardan ikisi şikeste/hurde taliktir. Diğeri de tamamen farklı bir talik hat ile yazılmıştır. Mürekkebi koyu, kalem ucu da kalın olan bu yazı, başkası tarafından mecmuada ismi geçen şairlerin şiirlerine zeyil yapılması açısından önemlidir. Farklı ve yeni birkaç tarih beyti dışında fazla bir metin ekleme söz konusu değildir.

Mecmuada Fasih'e ait olan bölümlerde genellikle bir tanımlama ifadesi bulunmaz. Farsça Divanı'nın başladığı bölümde de açıklaması olmayan mecmuanın farklı yerlerinde gelen Fasih'e ait terki-bend ve diğer şiirlerde de aynı durum söz konusudur. Fakat çalışmaya esas rubâilerin geçtiği yaprakta "Derviş Faşih" yazısı bulunur. Bunun dışında birkaç yerde daha Fasih'e ait olan gazel, rubâi ve beyitlerde de "Fasih" ismi geçer. Bu mecmuada Fasih'den "Fasih-i Rûmî" olarak da bahsedilmektedir.

Mecmuanın Fasih'e ait olmadığı düşünüldüğünde ise, bunun söz konusu rubâilerin ona aidiyetine halel getirmeyeceği. Mecmuanın sadece bir yaprağında bazı tarih beyitlerinde H. 1112 ve H. 1113 tarihlerine rastlanır. Bu bölümlerin Fasih'e ait olmaması söz konusu olabileceği gibi mecmuanın tümünün de kendisine ait olmadığı anlamına gelebilir. Son tahlilde mecmuanın bir kısmının Fasih'e ait olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Bu mecmuada 42 (kırk iki) yeni rubai geçmektedir. Bunların bazılarında da Fasih'in mahlası vardır. Rubâilerin geçtiği yapraklar ise 42b ve 43a'dır.

#### 4. Metin Teşkili

Çalışmamızda sadece Türkçe rubâilerin Latin harflerine aktarımı, kalıplarının tespiti ve kısa değerlendirmeler vardır. Söz konusu manzumeler, bahse konu iki mecmuada geçen rubâilerdir.

Çalışmamızda Klâsik Türk Edebiyatı metinlerinin okunmasında ilim çevrelerince kabul gören transkripsiyon (çevriyazı) alfabesi esas alınmıştır.

Rubâiler mecmualarda geçtiği sıra üzere tasnif edilmiştir. Böylece mecmua ile takipleri ve eşleştirilmelerinin daha kolay sağlanabilmesi düşünülmüştür. Çalışmaya esas rubâilerin tümü Ahreb kalıplarıyla yazıldığı için bir daha metin üzerinde hangi vezinde olduğu belirtilmemiştir.

Her rubâiye tarafımızdan bir sıra numarası verilmiştir. Ardından gelen ( ) parantezde geçen bilgilendirme ise, rubâinin mecmuada geçtiği yaprak/sayfayı belirtmektedir. Yaprak için kısaltma olarak "yk." kullanılmıştır. Yaprak numarasından sonra gelen "a" yaprağın ön yani tek sayı ile gelen sayfasını "b" ise yaprağın arka yüzünü belirtmektedir.

Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi, ASL 555 numaralı mecmua için Ö, Süleymaniye Nafiz Paşa 1514 numaralı mecmua için ise N, kısaltmaları kullanılmıştır.



## 5. Rubâiler

## -Metin-

## 1 (Ö yk. 42b)

Çeşm-i siyehi mest-i mey-i dil-dârı  
Gözler nigehe cevânib-i mekkârı  
Sâkı bir iki câmla ol mâh-likâ  
Uşşâk ile germ itse gerek bâzârı

## 2 (Ö yk. 42b)

Divâne-i aşk bilmeyüp hod-râyı  
Bi-fıkr ü hayâl itmede gam-fersâyı  
Bilmiş o kadar mihr ü maḥabbet ḳadrin  
Bir zemme-i aşka virdi hep dünyâyı

## 3 (Ö yk. 42b)

Destümde olan kıl-k-i hüner-ârâyı  
Söyletsem olur murğ-ı suḥan-pirâyı  
Alduḳça baña hem-ser ü hem-pâ yoḳdur  
Zânü-yı hayâlüme ser-i ma' nâyı

## 4 (Ö yk. 42b)

Ey aḥsen olan mihr-i cihânveş ma'lûm  
Olmış nigeḥ âyineñe ḡayrı mersûm  
Âlûde-nigâḥ eylemedüm ömrümde  
Olursa n'ola merdüm-i çeşmüm ma' şüm

## 5 (Ö yk. 42b)

Söyletdi nihân-ı dilde gam-âzârı  
Peyḡâm-ı vişâl-ı dil-güşâ-yı yârı  
Açdurdı hevâ-yı hoş-vezân-ı aşkuñ  
Gül-gonça-i ter ḥadıḳa-i esrârı

## 6 (Ö yk. 42b)

Zâhid reh-i mescide o pây-ı lengûñ  
Dünyâyı ųutar ser-i a'zâ-yı âhengûñ  
Bu ta' n u ta' arruz nedür erbâb-ı dile  
Hem-dâñgi misin yoḫsa bu ḥâk u sengûñ

## 7 (Ö yk. 42b)

Ey cüyâ uran luḫfile zencir-i cünün  
Ve'y ḡamla iden lâlelerin baḡrını ḥün  
Her bezmi bir aşıka itdün me'vâ  
Şaḫrâya virüp şebât kühsâra sükün

## 8 (Ö yk. 42b)

İḳbâlümi sulṫân u gedâdan bilemem  
Âmâlümi yâd u âşnâdan bilemem  
Taḫrîk-i kemîne berg-i kâñı hergiz  
Ben cünbiş-i emvâc-ı hevâdan bilmem

## 9 (Ö yk. 42b)

Yâ Rab beni dil-şâd-ı ḡam-ı aşkuñ kıl  
Hem-vâre feraḫnâk-ı dem-i aşkuñ kıl  
Düşümde palâs elde sıfâl-ı köhne  
Dârâ-yı maḥabbetüñ cem' -i aşkuñ kıl

## 10 (Ö yk. 42b)

Gencîne-i aşḳda nihân olmalıyuz  
Deryâda güher zemînde kân olmalıyuz  
Maḫv eyleyüp ekdâr-ı girân-bâr-ı vücûd  
Âyine-şıfat rûḫ-ı revân olmalıyuz

## 11 (Ö yk. 42b)

Âmâc-ı ḡamuz çeşme ayân olmalıyuz  
Bâr-ı ḡam-ı ta' neyle kemân olmalıyuz  
Dür olsaḳ aceb mi nigeḥ-i luḫfından  
Tir-i müje-i yâre nişân olmalıyuz

## 12 (Ö yk. 42b)

Destümden alup râh-ı taleb dâmânuz  
Cem' itdi serümde Ḳaysveş sâmânuz  
Alnuma alsaydı ne minnet cânâ  
Cânuz dir idüm şaḳlamasa cânânuz

## 13 (Ö yk. 42b)

İtdüm o ḳadar fetil-i daḡum rüşen  
Dirlerse n'ola sineye süzân külḫan  
Abdâl-ı tenûre-püş-ı tecrid oldum  
Âteşlere girdüm aşḳla uryân-ten

## 14 (Ö yk. 42b)

Ey şâm-ı ḡarîbân-ı ḡama üns viren  
Ve'y şem' -i mehûñ mihr-i ruḫıyla rüşen  
Ḥâk-ı ḳademûñ istivâ-yı serv-i çemen  
Âbile hevâ gezmede gülşen gülşen

## 15 (Ö yk. 42b)

Ber-bâd olup aşḳla nâm u nengüm  
Kâlâ-yı ḡam-ı şabr ųutuldi tengüm  
Bu taş-ı nigün-ı âsmân devrinde  
Âḫ eylemede bozulmadı âhengüm

## 16 (Ö yk. 42b)

Bî-nâle mezâḳ-ı aşḳ olmaz şirin  
Bu ḡüne budur âdet-i ḫüy-ı dirin  
Bî-şehd olur çü ḫar-meges olmaz ise  
Zembür gibi geşt-i taleb-i zâr u enin

## 17 (Ö yk. 42b)

Tâ-key bu sitem-kârı bu vaz' u âyîn  
Gelmiş ųutalum âşıka cevruñ şirin  
Dil kâm alacak bulmadı bir bûy-ı vefâ  
Zembür gibi eyledi çok zâr u enin

## 18 (Ö yk. 42b)

Her perde-i çeşmümde olup naḳş-ı cemâl  
Sensin baḳarum ḡayra nigâhumda me'âl  
Ḥayretdeyüm illâ ne mişâl-ı taşvir  
Gelmez gözime sen geleli ḫ'âb u hayâl

**19 (Ö yk. 42b)**

Azm-i sefer eylemiş dilün dil-darı  
 Hasretle cenâb-ı Hakk'a kalmış kârı  
 Her cânibe her ne semte azm eylerse  
 Tevfik ü refik ü avn-ı Bârî yârı

**20 (Ö yk. 42b)**

Gördükde didüm o üfl-ı şîr-âşâmı  
 Bu puhte ider niçe ümîd-i hâmi  
 Olmuş o kadar azîz kim almışlar  
 Biñ cânla ol Yûsuf-ı sîm-endâmı

**21 (Ö yk. 42b)**

Hıtt-ı ruḥ-ı yârdan ğam olmaz târî  
 Diller olur âsûde-i âh u zârî  
 Uşşâka maḥalsiz siteme ḥaz gelmek  
 Bâtl mı ider ḥûkm-i cemâl-ı yârî

**22 (Ö yk. 43a)**

Çün seyr ü sülûk-ı deşt-i deryâ itdük  
 Çok âmed ü reft-i küy u şahrâ itdük  
 Beñzer saña bir rûḥ-ı mücessem olmaz  
 Âfâkla enfûsi temâşâ itdük

**23 (Ö yk. 43a)**

Dem-beste-i aşğ güft ü güyi neyler  
 Dil-teşnelere âb-ı kedüyi neyler  
 Cüyende-i ber-dâr-ı karar-ı küyuñ  
 Cüyâyi-i bâğ u sebz cüyî neyler

**24 (Ö yk. 43a)**

Dirlerse nola taḥ'ima aşl-ı alevî  
 Ferzend-i kelâmuma dinülmez nesevî  
 Vaşf-ı kalemümle şafḥa-i eş'arum  
 Levḥ-i kamer âşâr-ı benân-ı nebevî

**25 (Ö yk. 43a)**

Cibrîl-i hayâle ḥûkmüm itdüm iblâğ  
 Reşkümler felek sineye yaqdı şad-dâğ  
 Zenbür gibi lâne girifte hâmem  
 Murġân-ı "uli-ecniḥa"-i bâğ-ı belâğ

**26 (Ö yk. 43a)**

Piçide-i ızırâb idüp bu dâmi  
 Çekdük katı çok belâ-yı bî-ârâmı  
 Çok girye-i germ ü âh-ı serd eylemişüz  
 Puhte idicek tâ bir ümîd-i hâmi

**27 (Ö yk. 43a)**

Bir şeh'r k'ola âb u havâsı vârun  
 Ârâmı virür dimâğa efkâr-ı cünün  
 Her şubḥına muḥtâc ola taḥte'l-kaḥve  
 Ber-meblağ-ı berş ber-ġidâ-yı efyün

**28 (Ö yk. 43a)**

Yâ rab baña bir lezzet-i rāḥ-ı ter vir  
 Zehr-i siteme mezāk-ı ğam-perver vir  
 Aşkuñla beni ser-ḥoş-ı şîrîn-kām it  
 Ger ḥalet-i Ferhād gerek Ḥüsrev vir

**29 (Ö yk. 43a)**

Yâ rab baña lezzet-i diğ'er-ğün vir  
 Zehr-i siteme mezāk-ı aşğ-efzün vir  
 Kāmumda ḳoma ğayrı heves serde hevâ  
 Yâ ḥalet-i Ferhād yâḥüd Mecnün vir

**30 (Ö yk. 43a)**

Rüşen-güher-i dide-i giryânsın sen  
 Pertev-figen-i sine-i nâlânsın sen  
 Ey duḥter-i rez şoḥbetüne müştâkuz  
 Merhem-zen-i zaḥm-ı hicrânsın sen

**31 (Ö yk. 43a)**

Gül âteş olur âşîka âteş gül olur  
 Ḥâlât-ı maḥabbetle yanar dil kül olur  
 Aşğ istese bir nağme-i reng ile hep  
 Feryâda gelür zâğ u zağan bülbül olur

**32 (Ö yk. 43a)**

Mevc irmekile sâḥile zâ'il olmaz  
 Şeb pertev-i nûr-ı şem'e ḥâ'il olmaz  
 Sevsem ne kadar yârî kem olmaz mihrim  
 Şevḳ-i ezeli bezlle zâ'il olmaz

**33 (Ö yk. 43a)**

Çeşmüm ki nemi maḥv-ı tef-i sevdâdur  
 Güyâ ki çekülmiş âbı bir deryâdur  
 Giryânlığı maḳbül degüldür şem'ün  
 Olsa ne kadar şu'le-fezâ a'lâdur

**34 (Ö yk. 43a)**

Bi-reng-i ḥazân ḥâşıl olur güllerimüz  
 Bî-ḥâb gelür çeşmümûze millerimüz  
 Gördükçe ser-i zûlf-i ḥam-ender-ḥamuñı  
 Pür-uḳde olur ṫurra-i sünbüllerimiz

**35 (Ö yk. 43a)**

Evvel ğam-ı aşkuñda dile nâz itdüm  
 Min-ba'd niyâz itmede mümtâz itdüm  
 Yanduñ yine âteşlere ey şafḥa-i dil  
 Tahrîr-i ğam-ı sûza ser-âğâz itdüm

**36 (Ö yk. 43a)**

Aşğ ehli ki bî-ğâne-i re'y-i dündür  
 Ḳayd-ı ḥirede düşenleri mecnündür  
 Ol bî-ḥired-i bâde-i aşğum ki Faşîḥ  
 Zencîr-keş-i cününüm Eflâṫundur

**37 (Ö yk. 43a)**

Aşkuñda olursam sebak-âmüz-ı fünün  
Mümkün mi çıka başa benümle Mecnün  
Ol bâdiye ser-dâde beyâbân-ı gamum  
Pür ziver-i naqş-ı kademümdür hāmün

**38 (Ö yk. 43a)**

Ey naqş-ı haıı bâ' iş-i sevdâ-yı cünün  
Ebrûlarıdır mazhar-ı ser-süre-i nün  
Haıı-ı nev ile rûyı o mâhuñ beñzer  
Bir şafhada cem' olmuş ola şerh-i mütün

**39 (Ö yk. 43a)**

Âyînemi âh-ı şehirim çak eyler  
Ceyb-i emelüm dest-i şehir çak eyler  
Çok hün-ı cigerler içerler mey yerine  
Çok mihr-i mağabbet baña tiryak eyler

**40 (Ö yk. 43a)**

Geh cāna rûfû-kâri-i miñnet iderüm  
Müjgānlarımı süzen-i hasret iderüm  
Bir bir dökerin kaıtre-i çeşmüm gāhi  
Ta' dād-ı dūr-i sıhr-i mağabbet iderüm

**41 (Ö yk. 43a)**

Çekdüm o kadar cevr ü cefâ-yı âlem  
Bilmem revîş-i mihr ü vefâ-yı âlem  
Çeşm-i terüme fikr-i dehān ile Faşih  
Gönlüm gibi teng oldı fezâ-yı âlem

**42 (Ö yk. 43a)**

Yok bir suhan-âşnâ hüner-mend edib  
Haıka ki ğarib oldı suhan hāli ğarib  
Eş' arımuñ ey Faşih disem vāriddür  
Ta' biri de ma' nāsı gibi oldı ğarib

**43 (N yk. 58b)**

Gördükçe beni nigāh-ı nāz eylersin  
Ağyār ile güftārı dırāz eylersin  
Şad perdede muıtefi olan rāz-ı dile  
Taıhrık-i ser-rişte-i sāz eylersin

**44 (N yk. 58b)**

Şıdk-ı suhan-ı aşk güzāfi olmaz  
Ser-bezm-i gamuñ merdüm-i lâfi olmaz  
Bozmaz dehen-i āşkı telh ü şirin  
Esrār-ı mağabbet inkişāfi olmaz

**45 (N yk. 58b)**

Diğer sene-i vaşla hayāli olmaz  
Zikr itmekile yār vişāli olmaz  
Dāneyle zebün-ı bend olan murğ-ı kafes  
Āzādile pervāza mecāli olmaz

**46 (N yk. 58b)**

Düşmez saña pâyine düşüp ağyaruñ  
Bi-hüde yire şarf idesin reftaruñ  
Gel muntazırân-ı künc-i hicrānuñ gör  
Her haıveñe biñ cān var iken ikraruñ

**47 (N yk. 58b)**

Dibāce-i hüsnünde geçüp vaıtümüz  
Fevt eylemedük gerçi ki bir sâ' atümüz  
Çok olmuşuz eıraf-ı haıuñla meşgöl  
Hall olamadı mes'ele-i hayretümüz

**48 (N yk. 59a)**

Şem' -i ciger-efrüz ruı-ı alüñ var  
Pervāne-i per-suıhte-i hālün var  
Bir mihr-i cihān mäh-ı şeb-ārāsın kim  
Uryān ser ü pāy çok abdāluñ var

**49 (N yk. 59a)**

Ey bahre viren hevâ-yı cüdi gevher  
V'ey berri iden ber ü nevāle mazhar  
Hāk-ı derüñi kuıh-ı sa' âdet bilürüz  
Rāh-ı gamuña hep virürüz cān ile ser

**50 (N yk. 59a)**

Ey luıfı viren senge şebātile nümüvv  
Eşcār u nebātāta hayātile nümüvv  
Aksun dem-i girye seyr-i didāruñ ile  
Mihrüñle dile vir iltifātile nümüvv

**51 (N yk. 59a)**

Vādi-i mağabbetde yeter püyān ol  
Gel künc-i ferāğa şāh-ı bi-sāmān ol  
Nefsinde mağabbetde olup rühāni  
Cānāneye dil-dāde olursāñ cān ol

**52 (N yk. 59a)**

Evvel der-i iıkbāle varup der-bān ol  
Gel künc-i ferāğa ba' d-ez-in mihmān ol  
Bir şıdk-ı şehādet hıluş-ı dil ile  
Ser-tābe-kadem dın ü bütün imān ol

**53 (N yk. 59b)**

Müstāgni-i nāz u şive-i nā-dān ol  
Ser-tābe-kadem ārife bezl-i cān ol  
Tek minnet-i rüzgāriyle germ olma  
Çün āteş-i şayf bi-hüde sūzān ol

**54 (N yk. 59b)**

Ey merdüm-i dide dāle döndüm sensüz  
Şöhret ile nev-hilāle döndüm sensüz  
Göster baña harf-i levha-i vuşlatuñı  
Ey çeşmi ğazāl hilāle döndüm sensüz

**55 (N yk. 60b)**

Ey bāğçe-i kevne viren zîb u nigâr  
Mihrûñle bulur münâsebet verdile hâr  
Pervâneye virseydûñ eger ruşsat-ı âh  
Olmazdı çü necm-i âsmân add-ı şerâr

**56 (N yk. 60b)**

İtmiş eşer ol meretebe taḥkîk-i suşan  
Olmış ereni küy-ı fezâ-yı Eymen  
Her hârı igen (?) yete gamuñ bir süzen  
İtmiş yed-i aşk ḥabibümi der-dâmen

**57 (N yk. 60b)**

Dil ḥasret-i la' lûñle aceb teng oldu  
Efkâr-ı ruḥuñla girye gül-reng oldu  
Seyr-i çemene pâ-zen-i iḳdâm olamam  
Gül farḳuma dâğ-ı gönçeler seng oldu

**58 (N yk. 60b)**

Biz farḳ-ı sipihre tâc-ı istiḳlâluz  
Pâ-mâl isek âftâbveş pâ-mâluz  
Bî-hüde seri virmemişüz ḥayrete biz  
Lâlüz ki zebân-âver-i bezm-i ḥâluz

**59 (N yk. 60b)**

Yâ rab beni aşkuñ ile güyâ eyle  
Her müy-ı tenüm bülbül-i ma' nâ eyle  
Tek âteş-i cân-süz-ı dile virme halel  
İsterseñ eger çeşümümi deryâ eyle

**60 (N yk. 60b)**

Kâr-ı dilüm âzâr-ı felek itmiş zâr  
Cânumdan idüpdür beni bî-zâr âzâr  
Biz kuḥl idelüm ḥâk-ı deruñ çeşm-i dile  
Tek eylesün ḥâḫra irâş-ı gubâr

**Sonuç**

Hattat, ressam, müzisyen, şair ve yazar olan Fasîh, 17. yüzyılın önemli şairleri arasındadır. Melâmî-Hamzâvî bir şair olan Ahmed, bir mevlevî dedesidir. Ahmed Dede'nin manzum ve mensur eserlerinin yanı sıra, derlendiğinde *münşeat* sayılabilecek sayıda mektubu da bulunmaktadır. Hatta ömrünün sonlarına doğru bazı peygamberlerin hayatlarından çeşitli olayları yazdığı risaleleri söz konusudur.

Fasîh Ahmed, bir hattat olma hasebiyle kendi divanlarını ve diğer eserlerini kendi hattıyla tertip etmiştir. Bundan dolayı ona ait birçok eserin, kendi hattıyla yazılmış birden fazla nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri de *Gül ü Mül'ü* ve *Divan'ıdır*.

Ahmed Fasîh'in bu divanları elden ele dolaşmıştır. Birçok mecmuada kendisine ait sayısız şiirler görülmektedir. Bu mecmualar dışında şaire ait, kendi eğitim dönemi, şairliği ve yetiştirdiği öğrencilere hocalığı dönemlerinde tuttuğu çeşitli mecmuaları söz konusudur. Bu mecmualardan bazıları, divan tertibinden sonra yazdığı şiirlerini de kapsamaktadır. Eldeki verilere göre, iki mecmua, ondan sonra başkaları tarafından da kullanılmış ve mecmuaya çeşitli eklemeler yapılmıştır.

Çalışmamızda, Fasîh'in neşri yapılmış divanında, *Gül ü Mül'ünde* ve yayını yapılmış diğer makale ve mensur eserlerinde, ayrıca Behişt-âbâd mesnevisinde bulunmayan 60 (altmış) yeni Türkçe rubâi vardır. Bunlar incelemede de belirtildiği gibi iki farklı mecmuada geçip bugüne kadar neşri yapılmamış olanlardır. Bunlar dışında Fasîh'e ait yayınlanmamış rubâileri kapsayan çeşitli mecmualar da olabilir.

Çalışmaya esas N nüshası olarak nitelediğimiz Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1514'e kayıtlı Fasîh'in hatt-ı desti olan mecmuada 18 (onsekiz) rubâi geçmektedir. Bunlar Fasîh'in divanında olmayan gazelleri ile birlikte geçmektedirler. Bu mecmua, Fasîh'e dair birçok alanda yeni bilgilere ulaşılmamasını sağlama adına çok önemlidir.

Bir diğer mecmua olan Ö nüshası, Atatürk Üniversitesi, Ağah Sırrı Levend Yazmaları 555'e kayıtlıdır. Mecmua, şaire ait birçok yeni bilgi barındırır. Bu mecmuada Fasih'in 42 Türkçe rubâisi bulunmaktadır.

Bu çalışma sonucunda Fasih'in rubâilerine 60 (altmış) yeni Türkçe rubâi eklenmiş olmaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda bu sayının artması muhtemeldir.

### Kaynaklar

ALBAYRAK, Nurettin: "Rubâî" (Türk Edebiyatı), *DİA*, Cilt: 35, Ankara, 2008.

ALİ ŞİR NEVAİ: *Mizanü'l-Evzân*, (Haz. Kemal Eraslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.

AYDEMİR, Yaşar: "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume: 2/3, Summer, 2007.

BURSALI MEHMED TAHİR: *Osmanlı Müellifleri*, Cilt: 2, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1333.

ÇIPAN, Mustafa: "Fasih Ahmed Dede Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1991.

\_\_\_\_\_ : *Fasih Divanı, İnceleme-Tenkidli Metin*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2003.

DEVELLİOĞLU, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 26. Baskı Aydın Kitabevi, Ankara, 2010.

DİLÇİN, Cem: *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.

\_\_\_\_\_ : *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

FASİH: *Mecmua*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nafiz Paşa 1514 (N. Nüshası).

\_\_\_\_\_ : *Mecmua*, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Yazma Eser Kütüphanesi, ASL 555 (Ö nüshası).

\_\_\_\_\_ : *Mecmua*, Topkapı Sarayı Müzesi, Yazma Eser Kütüphanesi, Revan 1978 (T. nüshası).

GİBB, E.J. Wilkinson: *Osmanlı Şiir Tarihi*, (Terc. Ali Çavuşoğlu), Cilt: 1-2, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

İÇLİ, Ahmet: (a) "Klasik Türk Edebiyatında Küçürek Öykünün Görünüşü", *Karadeniz (21)*, Ankara, 2014.

\_\_\_\_\_ : (b) *Fasih-i Mevlevî Gül ü Mül*, Karadeniz Dergi Yayınları, Ankara, 2014.

\_\_\_\_\_ : "Fasih'in Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri, Gazeller", *Belgü, Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 1, Bahar 2015.

İPEKTEN, Haluk: *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

- KANAR, Mehmet: *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Derin Yayınları, İstanbul, 2010.
- KURNAZ, Cemal - ÇELTİK, Halil: *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan-Edebiyat, Ankara, 2013.
- LEVEND, Agah Sırrı: *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara, 1998.
- Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugâti*, (Ed. İlhan Ayverdi), 4. Baskı, İstanbul, 2011.
- MUALLİM NACİ: *Lugat-ı Naci*, (Haz. Ahmet Kartal), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- MÜSTAKİM-ZÂDE SÜLEYMAN SÂDEDDİN: *Tuhfe-i Hattâtîn*, (Nşr.: İbnülemin Mahmud Kemal), Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.
- MÜTERCİM ASİM EFENDİ: *Burhan-ı Katı*, (Haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- REDHOUSE, Sir James W.: *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.
- RUDEGÎ: *Divan*, (Ber-Esâs-ı Nüsha-i Said Nefîsi), İntişârât-ı Nigâh, Tahran, 1373.
- SÂLİM EFENDİ: *Tezkiretü's-Şuara*, (Haz.: Adnan İnce), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- SARAÇ, M.A. Yekta: *Klâsik Edebiyat Bilgisi, Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gök-kubbe, İstanbul, 2014.
- SEVİNDİK, Hakan: "Fasîh Ahmed Dede'nin Behîşt-Âbâd Adlı Mesnevisi, (İnceleme-Metin-Dizin)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya, 2011.
- SIRRI ABDULBAKİ DEDE: *Manzume-i Mirac*, (Nşr. Tahirü'l-Mevlevî), Asır Matbaası, İstanbul, 1317.
- STEİNGASS, Francis Joseph: *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.
- ŞEMSETTİN SAMİ: *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1996.
- TULUM, Mertol: *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*, 1. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013.
- ÜZGÖR, Tahir: *Fehim-i Kadim, Hayatı, Sanatı, Divanı ve Metninin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- YOLDAŞ, Kazım: *Sâbir Parsâ Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005.